

ד. משוב מקדם למידה

"אי אפשר ללמד אדם דבר, ניתן רק לעזור לו לגלות זאת מתוך עצמו", קונפוציוס

הבסיס הרעיוני

משוב מקדם למידה הוא משוב המספק לתלמידים הזדמנויות לשיח איכותי בכיתה, להתמודדות עם רעיונות ודעות, לליבון ולחידוד ההבנה, ובסופו של דבר - לפיתוח החשיבה. למשוב השוטף והמעצב שנותן המורה יש השפעה רבה על התלמיד. כאשר המשוב הוא במיטבו הוא מקדם מעורבות, הבנה ולמידה יותר טובה. כאשר המשוב במרעו הוא פוגע במעורבות בלמידה ומשבש את ההבנה של הנלמד. מחקרים עדכניים בתחום ההוראה והלמידה מראים, כי המשוב הניתן לתלמיד על עבודתו ולמידתו (בכתב ובעל-פה) הוא המשתנה בעל ההשפעה הרבה ביותר על הישגיו. משתנה זה משפיע יותר ממידע קודם של התלמיד, מהמוטיבציה שלו, מהאקלים הכיתתי ואף יותר מאיכות השאלות ששואל המורה (בוזו, 2013).

משוב: "המהלך השלישי" במבנה השיח הכיתתי (הי"מ)

צורת המשוב השכיחה ביותר היא משוב דבור הניתן לתלמיד על-ידי מורה בפומבי. ישנם אמנם אופני משוב נוספים בכיתה (כגון משוב כתוב או משוב עמיתים), אך המשוב הדבור הוא השכיח ביותר ובעל השפעה דרמטית על התפתחות הלמידה. באמצעותו לומדים התלמידים מה נחשב "נכון" בעיני המורה ומה לא, מה מוגדר כתשובה "טובה" ומה לא.

המשוב הדבור מופיע בספרות המקצועית גם בשם "המהלך השלישי", משום שהוא החלק השלישי בתבנית שיח בסיסית בכיתה המכונה י"מ (יזם, מגיב, משוב) שלה שלושה שלבים:

1. המורה יוזם נושא, לרוב בצורת שאלה.
2. אחד מן התלמידים מגיב על השאלה בתשובה, לרוב קצרה, שמכילה בממוצע שלוש מילים ואורכת פחות משלוש שניות.
3. המשוב - המורה מעריך את התשובה בפומבי, לרוב הערכה חיובית או שלילית "יפה מאוד", "לא, זה לא זה", "תשובה מצוינת".

למעשה, אפשר לראות שיעור הבנוי לרוב מסדרה של מהלכי י"מ כאלה. המשמעות של תבנית זו היא, שבכל פעם שנפתחת דלת של כיתה יתגלה לפנינו מחזה דומה - המורה הוא השואל הבלעדי של השאלות והשופט היחיד של התשובות. תבנית שיח זו אינה מאפשרת לתלמיד להעמיק את חשיבתו, לתקן את טעותו או לאפשר לו הבנה טובה יותר של הנושא. למעשה, במרבית המקרים ינקוט המורה אמצעים מילוליים המבטאים הערכה: "יפה"/"לא יפה", "נכון"/"לא נכון", "לא לזה התכוונתי", ואמצעים לא מילוליים, כגון הנדת ראש לחיוב או לשלילה, הטיית הגוף לעבר התשובה הנכונה או התעלמות. (בוזו, 2013).

דגשים בארגון ההוראה-למידה

על מנת לשפר את המשוב מקדם הלמידה על המורה בכיתה להציע רפרטואר עשיר של משובים העשויים להפוך את המשוב למהלך המקדם את למידת התלמידים.

עקרונות הפרקטיקה

מהלכי משותף מקדמי למידה - עקרונות חינוכיים במתן המשוב

- **מאתגר:** להציב אתגר פירושו לבקש מן הלומד הסבר נוסף או ביסוס לדבריו. לעיתים הצבת האתגר פירושה גם הצבעה על טעות שנעשתה על-ידי התלמיד ולמידה ממנה. על המורה לנסות ולהבין את התשובה של התלמיד מנקודת מבטו. גם אם תשובה של תלמיד נשמעת "לא לעניין", כדאי "לתחקר" אותו - מדוע השיב כך?
- **אותנטי ורלוונטי:** **אותנטי** פירושו להגיב באופן טבעי על דברים שאמר התלמיד: בהפתעה, בהתפעלות, מבקשים "לחשוב על זה רגע" או מבקשים הסבר נוסף כאשר איננו מבינים. רלוונטי פירושו חיבור דברי התלמידים לחיי בית-הספר, לאקטואליה.
- **מותאם לתלמיד וניתן בעיתו:** המורה מפעיל שיקול דעת באשר לעיתו הנכון להענקת המשוב. המשוב עשוי לכלול: מתן "קביים", שיקוף טעות, עידוד והעצמה במידה הנכונה.

עקרונות מנחים להטמעה

1. בית-הספר מציב את נושא המשוב במקום מרכזי ומכשיר את המורים.
2. "פתיחת דלת הכיתה" ויצירת אווירה של פתיחות ושיתוף מקצועי בין המורים.
3. צירת תהליכים המאפשרים למורים לעבד את הנתונים שאספו במהלך הצפייה, לזהות את המשובים השכיחים, לבחון את שיקול הדעת ולפענח את השלכותיהם על הלמידה.
4. יש להקצות את המרחב והזמן למורים להתנסות בכמה משובים חלופיים, ולבחון כיצד אלו משפיעים על כיתתם ומתאימים להלך הרוח שהם מבקשים להשרות על הכיתה.

כלים למדריך

- ✓ רפרטואר סוגי משוב
- ✓ כלי תיעוד ללמידה בנושא: משוב בשיח כיתתי

מקורות לעיון נוסף:

1. וזו-שוורץ, מ' (2013). משוב בשיח הכיתה. **אבני ראשה**.
2. רפז, י' ובוזו-שוורץ, מ' (2013). משוב שוטף מקדם למידה טובה. **הד החינוך** (4), עמ' 112-115.
3. משרד החינוך (2015). **נתיבים להוראה משמעותית: מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית**. אוחזר מתוך <http://meyda.education.gov.il/files/MinhalPedagogy/netivim.pdf>

דפרטואר סוגי משוב

משוב מקדם למידה שהמורה נותן כחלק מהדיון בכיתה הוא בעל השפעה רבה על התלמיד. בטבלה שלפניכם דוגמאות לסוגים שונים של משוב אשר שימוש מגוון בהם עשוי להרחיב את השיח הכיתתי ולהעמיק את ההבנה והחשיבה של התלמידים (הרפז ובוז, 2013).

צורות של משוב	מטרות משנה	דוגמאות
המורה חוזר במילים משלו על דברי התלמיד	להדגיש את החשיבות של דברי התלמיד, לשקף את הדברים לתלמיד ולכיתה וליצור הבנה משותפת	"מה שבעצם אומר לנו יונתן זה, שהילדים לא ממש כיבדו את הוריהם למרות שפנו אליהם בנימוס רב"
חזרה ושאלה מקדמת	לקדם את הדיון באמצעות הוספת שאלה	"מה שבעצם אומר לנו יונתן זה שהילדים לא ממש כיבדו את הוריהם, למרות הדיבור המנומס. האם הדיבור המנומס בא להסתיר משהו?"
שאלת הבהרה לצורך הסבר נוסף	לנסות להבין טוב יותר את דברי התלמיד ולגרום לו להבינם טוב יותר באמצעות הסבר או שכלול ההסבר שנתן	"דוד, אתה טוען שהמלחמה פרצה בגלל אייבהנה בין הצדדים. מה הם לא הבינו בדיוק, למה הם לא הבינו, ואיך זה גרם להתלקחות?"
משוב מכליל ליצירת מכנה משותף	לאפשר לתלמידים שהשיבו לראות שהם חושבים באופן דומה, כדי ליצור "אחוות חושבים" ולגלות ממד עומק נסתר בדברים שאמרו	"גם רונית וגם נועה אמרו, כל אחת בדרכה שלה, שמשה היה ראוי להנהגה דווקא משום שהיה צנוע ולא ראה את עצמו מלכתחילה כמנהיג..."
משוב מכליל ליצירת מכנים משותפים ומחלוקת	ליצור מחלוקת שתעמיק עניין ומחשבה	"בשונה מרונית ומנועה, ליה ותומר טוענים שצניעות סותרת מנהיגות. אתה לא יכול להיות גם צנוע וגם מנהיג. מה דעתכם, מי צודק במחלוקת הזאת?"
משוב מזמין ביסוס דברים - על טקסט, על נתונים ועל היגיון	להעביר את המסר שחובה לנמק באמצעות ביסוס הטענות בדרכים המקובלות בתחום הידע	"אורטל, זוהי פרשנות מעניינת. האם תוכלי למצוא לה ראיות בסיפור?"
משוב מחולל תפנית במהלך השיעור	לנצל הזדמנות להסיט את מסלול השיעור כדי לעורר עניין ולהגיע לאזורים פוריים יותר	"יניב אומר לנו משהו לא צפוי. הוא טוען שאנחנו בכלל לא מחפשים במקום הנכון. בואו נלך איתו..."
משוב אותנטי	להפיח חיים או רלוונטיות בתשובה של ילד באמצעות חיבורה לחיים האישיים של המורה, של התלמיד או של הכיתה	"מה שאמרת עכשיו מזכיר לי דילמה אישית שהציקה לי נורא כשנרשמתי לאוניברסיטה..."
משוב מקשר לידע קודם או לנושא רחב יותר	להעמיק הבנה באמצעות מיקום אמירות של תלמידים בהקשר רחב יותר וליצור רצף בין רעיונות לשיעורים.	"אני שומעת בדבריו של אור משהו שמתאים לרעיון שעסקנו בו בשיעור הקודם. אור, זה מתקשר גם אליך?"

כלי תיעוד ללמידה בנושא: משוב לשיח כיתתי

להלן דף לתיעוד למידה בנושא המשוב לשיח הכיתתי. בכל פעם שתיתקל באחד מסימני הדרך ציין זאת ב-"+" במקום המתאים. דוגמאות לסימני הדרך יסייעו ללמידה המשותפת. בסיום הלמידה כתוב במקום המתאים בדף את סך הפעמים שראית כל סימן דרך בשיעור (גוטמן, 2012).

משוב ושיח בכיתה			
סימני הדרך	+	דוגמאות והערות	סה"כ
המורה מעריך לחיוב ולשלילה (את תשובות התלמידים)			
המורה מבקש מתלמידים לנמק, להסביר או להדגים את דבריהם			
המורה מבקש מתלמידים לעגן את דבריהם בטקסט או בנתונים			
המורה קושר בין תשובות התלמידים ובין ידע קודם. המורה מזמין את התלמידים להגיב זה לדברי זה			
המורה מתמודד עם טעויות של תלמידים			
המורה מחזיר שאלות ורעיונות של תלמידים לכיתה לדין			
המורה מגיב באותנטיות ומשלב אלמנטים טבעיים של שיחה, כגון הבעת עניין, קריאת הפתעה וחיבור לניסיון האיש			

היעזר בשאלות שבהמשך כדי ללמוד מהנתונים שנאספו. הזמן אנשי צוות נוספים לדין:

- ✓ מה הן ההתנהגויות השכיחות ביותר שזיהית?
- ✓ אילו התנהגויות לא זיהית כלל או זיהית פעמים בודדות?
- ✓ עד כמה היו התלמידים מעורבים בשיעור? האם היה לכך קשר למשוב מהמורה?
- ✓ האם היה משוב מסוים שלפי תחושתך קידם במיוחד את התלמידים?
- ✓ מי תרצה שילמד את המשוב בכיתות בפעם הבאה?
- ✓ אילו תהליכי למידה תרצה ליזום בצוות? מי תרצה שיוביל אותם?

